

ترس از الله تعالى // 1

ترس از الله تعالى

مؤلف: قسمت علمی در دار ابن

حزیمه

مترجم: پدرام اندایش

2

مقدمه

شکر و ستایش برای الله تعالی
است و صلوات و سلام بر رسول الله و
بر آل و اصحابش و هر کسی که با او
دوستی کند. أما بعد:

ترس از الله جل و علا علامتی از
علامت‌های بندگان صالح او می‌باشد
و منزلتی است که پیامبران و رسولان
و ملائک مقرب و صحابه و تابعین آن
را طی کرده‌اند، آن دلیلی بر شناخت

ترس از الله تعالی // 3

الله تعالی و شناخت منزلت وی به آن اندازه‌ی که باید شناخته شود می‌باشد و دلیلی بر ایمان صادقانه و عبادت با اخلاص است، الله تعالی درباره‌ی مؤمنان می‌فرماید: ﴿وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ * قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ * فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَّانَا عَذَابَ السَّمُومِ * إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ﴾ [الطور: 25-28] (و روی به یکدیگر می‌کنند در حالی که از یکدیگر سوال

می‌نمایند * می‌گویند: ما قبل از این
 در بین اهل‌مان ترسان بودیم * در
 نتیجه الله بر ما منت نهاد و ما را از
 عذاب آتش حفظ فرمود * ما در قبل
 او را می‌خواندیم، همانا او نیکوکار [و]
 دائماً رحمت‌کننده است). الله سبحانه
 و تعالی بیان می‌فرماید که ترس و
 خشیه^۱ آنها از الله تعالی در دنیا،

---

^۱ - خشیه نوعی ترس از ابهت و عظمت

و بزرگی می‌باشد. (مترجم)

ترس از الله تعالی // 5

سببی برای نجات آنها از عذاب آتش
جهنم در روز قیامت می شود.

برادر گرامی ام! آیا زمان آن
نرسیده است که قلبت خشوع پیدا کند
و از چشمانت اشک جاری شود و
گوشهایت بشنوند، زیرا عذاب الله
تعالی شدید است و بر گرفتن او بر
گرفتنی مقتدرانه می باشد و هول و
هراس روز قیامت بسیار زیاد است،
الله تعالی می فرماید: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ
اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ

عَظِيمٌ * يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ
 عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ
 حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُمْ
 بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ﴿١٠٠﴾

[الحج: 1، 2] (ای انسانها، از

پروردگارتان بترسید که زلزله‌ی قیامت

امری بزرگ است * روزی که آن را

می‌بینید در حالی که هر شیردهی از

آنچه شیر می‌دهد، غافل می‌گردد و

هر آبستنی، سقط جنین می‌نماید،

ترس از الله تعالی // 7

مردم را مست می بینی در حالی که آنها مست نیستند، بلکه عذاب الله شدید می باشد).

الله جلا و علا صفات ملائک را این چنین بیان می نماید که از او می ترسند و می فرماید: ﴿يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾ [النحل: 50] (از پروردگارشان که به بالای آنها می باشد، می ترسند و به آنچه امر می شوند، عمل می کنند).

وقتی ملائک که کسانی هستند که از

8

امر الله تعالى نافرمانی نمی‌کنند و به آنچه امر می‌شوند، عمل می‌کنند، از ترس از الله سبحانه تمامی بدنشان به لرزه می‌افتد، پس حال انسانی که نافرمانی می‌کند و لغزش پیدا می‌کند و بر خطاها و بدی‌ها اصرار دارد، چگونه خواهد بود؟ کور می‌شود و نمی‌ترسد و غافل می‌شود و متذکر نمی‌شود!!

رسول الله ﷺ همان شفاعت

ترس از الله تعالی // 9

کننده‌ای است که شفاعت او پذیرفته می‌شود و الله تعالی گناهان قبل و بعدش را آمرزیده است ولی با این وجود از همه‌ی مردم در ترس از الله جل و علا شدیدتر بود. عایشه رضی الله عنها گفته است: هرگز ندیدم که رسول الله ﷺ وسایل خندیدن را فراهم آورد به طوری که بیخ کام او را ببینم، او فقط تبسم داشت و وقتی ابرو و بادی را می‌دید [ترس او] از چهره‌اش شناخته می‌شد، گفتم: ای رسول الله!

10

مردم وقتی ابری را می‌بینند به امید باران آمدن خوشحال می‌شوند، ولی تو را این گونه می‌بینم که در چهره‌ات ناراحتی ایجاد می‌شود! فرمود: «یا عائشه! ما يؤمننی أن یکون فیہ عذاب؛ قد عذب قوم بالریح، وقد رأی قوم العذاب فقالوا: هذا عارض ممطرنا»^(۱) (ای عایشه! اگر در آن عذابی وجود داشته باشد چیزی به من

---

(1) رواه مسلم (899).

ترس از الله تعالی // 11

امنیت نمی‌دهد، گروهی با باد عذاب شدند و این در حالی بود که آن قوم عذاب را دیدند و گفتند: این ابری است که بر ما باران می‌بارد).

برادر عزیزم! رسول الله ﷺ برای ما اسوه و الگویی بود. ترس از الله تعالی ما را از انجام گناهان و بدی‌ها

إلا ذو مراقبة

بمسی ویصبح فی الدنيا علی وجل

هل الدنيا وما

أحجی اللیب بحسن القول والعمل

12

باز می‌دارد و ما را به شتافتن به سوی
نیکی‌ها و کارهای خیر، دعوت می‌دهد.

حقیقت ترس از الله تعالی

بدانید ای کسانی که الله تعالی شما را حفظ کند! ترس از الله تعالی، همان درد کشیدن قلب و سوختن آن و ترسش از الله تعالی به سبب آنچه از عذاب که روز قیامت پیش می آید، می باشد. فقط کسانی از الله تعالی می - ترسند که به حقیقت نفس خود دست یافته اند و قلب را از نقص ها و عیب ها دور کرده اند و بعد از آن است که

14

پروردگارشان و بزرگی صورت وی و
قدرت لایتناهی وی و آنچه که از
اطاعت و عبادت و بزرگداشت وی که
مستحق آن است، را می‌شناسند.

هرچه بنده، الله تعالی را کاملتر
بشناسد، ترس و خشیه‌ی او از وی
بیشتر می‌شود، و به همین دلیل بود که
کسی که بیشتر از همه نسبت به الله
جل و علا خشیه داشت، رسول الله ﷺ
بود، زیرا او وی را از هر کسی بیشتر

ترس از الله تعالی // 15

می‌شناخت و عالمترین مردم به منزلت
و بزرگی وی بود. عایشه رضی الله
عنها آورده است که رسول الله ﷺ
فرمود: «أنا أعرفكم بالله وأشدكم له
خشية»^(۱) (شناخت من از الله بیشتر از
همه‌ی شما می‌باشد و در بین شما
دارای خشیه‌ی بیشتری نسبت به او
می‌باشم).

برادر گرامی! به یاد بیاور که

---

(1) رواه البخاری (20).

16

خشیهی از الله جل و علا همان میوهی
ایمان و یقین می باشد و هر چه ایمان
صافتر و یقین بالاتر رود، ترس از الله
تعالی بیشتر می شود و خشیهی نسبت
به وی شدیدتر می شود و اثر آن بر
قلب به جریان می افتد و در نتیجه در
اعضای بدن، صفات، اعمال، طاعت،
فروتنی، گریه و خشوع آشکار می -
گردد.

رازی که وجود دارد این است که

ترس از الله تعالی // 17

در اثر ترس از الله جل و علا، تصدیق
و وعده‌ها [ی پاداش او] و وعید[های
عذاب او] انجام می‌پذیرد و تاریکی
قبرها به یاد آورده می‌شود و همچنین
روز قیامت و هول و هراس آن و
جهنم و آه کشیدن در آن یاد آوری
می‌شود و این سبب می‌شود تا مؤمن
بین امید به بهشت و ترس از آتش
جهنم زندگی کند و خودش را کوتاهی
کننده در اعطای حق الله می‌بیند، زیرا
اطاعت خود را در برابر عظمت الله

18

تعالی کوچک می‌شمارد و عبادت
باعث می‌شود تا ترس و خشیه بر او
مستولی گردد و او را فقط در حالت
فروتنی و ترسی می‌بینید که به رحمت
الله تعالی امید دارد و از عذابش می-
ترسد.

و یحک یا نفس	علی ارتیاد
وطاوعی	واسـتمعی
واعتری بمن	من القرون
واخشی فجاءة	وحاذری أن

ترس از الله تعالی // 19

وانتهجی سبیل   واذکری وشک
وأن مشواک   فی قعر لحد

چگونه است که بنده از پروردگارش خشیه ندارد در حالی که الله جل و علا به بندگانش امر فرموده است تا از وی بترسند و از وی هراسان باشند و از غضب و مجازاتش تقوا پیشه کنند، الله تعالی می‌فرماید:

﴿وَأَيُّ آيَاتِ فَارُهْبُونٍ﴾ [البقره: 40] (و فقط از من بترسید!). همچنین می‌فرماید:

﴿وَيَحْذَرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ﴾ [آل عمران: 28] (و الله شما را از خودش

ترس از الله تعالی // 21

بر حذر می دارد [و می ترساند].
همچنین می فرماید: ﴿وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ﴾ [الرحمن: 46] (و برای کسی که از مقام پروردگارش بترسد دو باغ خواهد بود). همچنین گاهی الله جل و علا بعضی از هولهای روز قیامت را با ترساندن و تذکر دادن، همراه می سازد، الله تعالی می فرماید: ﴿وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ * إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ﴾

ذَٰلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَّهُ النَّاسُ وَذَٰلِكَ
 يَوْمٌ مَّشْهُودٌ * وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ
 مَّعْدُودٍ * يَوْمَ يَأْتُ لَّا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا
 بِإِذْنِهِ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ * فَأَمَّا الَّذِينَ
 شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾

[هود: 102-106] (و این چنین است

برگرفتن سرزمینی که اهل آن ستمکار

می‌باشند، همانا بر گرفتن [و عذاب]

وی، بسیار دردناک [و] سخت است *

همانا در این نشانه‌ای است برای کسی

ترس از الله تعالی // 23

که از عذاب آخرت می‌ترسد، آن روزی است که انسانها در آن جمع می‌شوند و آن روز است که [عذاب و شدت آن] مشاهده می‌شود * و آن را مگر به اندازه‌ی معینی عقب نمی‌اندازیم * روزی که وقتی می‌آید، شخصی سخن نمی‌گوید، مگر به اذن او، بعضی از آنها بدبختند و بعضی خوشبخت می‌باشند * اما کسانی که بدبختند در آتش جهنم خواهند بود و برای آنها ناله و فریاد زدن خواهد

بود).

بدان ای بنده‌ی الله! حقیقت ترس
و خشیه این است که از آنچه موجب
خشم الله تعالی و غضبش می‌شود،
خودداری صورت گیرد و به امرهای
وی عمل شود و طاعاتی را که امر
فرموده است، انجام پذیرد و در کسب
نیکی‌ها کوشش شود و برای امور خیر
شتاب صورت گیرد و به سوی الله
تعالی با پناه گرفتن از وی حرکت

ترس از الله تعالی // 25

انجام گیرد و بر او توکل شود و از او کمک گرفته شود و با دعا و ذکر به سوی وی زاری صورت پذیرد.

یکی از پیشینیان گفته است:

کسی که بترسد، شب زنده‌داری می‌کند.

دیگری گفته است: ترسان کسی

نیست که گریه کند، بلکه ترسان فقط

کسی است که در حد توانایی‌اش

[بدی‌ها را] ترک کند.

میوه‌ی خشیه‌ی از الله تعالی،

26

ترک گناهان و شهوات است و واجب می‌کند تا در خطر مجازات نگریسته شود و نفس زیر نظر گرفته شود و مورد حساب و کتاب قرار گیرد و برای آن در راه الله تعالی مجاهدت صورت پذیرد. صحابه رضی الله عنهم با تقواترین مردم نسبت به الله تعالی بودند و ترس آنها از الله تعالی از تمامی بندگان بیشتر بوده است. این عمر بن خطاب رضی الله عنه که سوره‌ی ﴿الطور﴾ را

ترس از الله تعالی // 27

قرائت نمود تا به این آیه رسید ﴿إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ﴾ [الطور: 7] (همانا عذاب پروردگارت واقع شدنی است).
به گریه افتاد و گریه‌ی او شدت یافت تا آن که مریض شد و مورد عیادت واقع شد. ما در مقابل ترس پیشینیان در کجای راه هستیم؟ لا حول و لا قوه الا بالله.

علامتهایی که در اثر ترس از الله
تعالی آشکار می‌گردد

برادر گرامی ام! اگر خشیه‌ی از
 الله تعالی به اندازه‌ی حق خشیه‌ی از
 وی باشد، گریزی وجود ندارد که
 علامتهایی در نتیجه‌ی آن آشکار می-
 گردد و این علامتها در احوال،
 اعضای بدن و اعمال نمایان می‌شود و
 آن شخص را فروتن، زاری کننده،
 خاشع و گریه کننده می‌یابی. هرگاه
 درباره‌ی عذاب فکر می‌کند، از
 مرزهای الهی پا فراتر نمی‌گذارد، به

ترس از الله تعالی // 29

سوی عمل به طاعات، سرعت می -
گیرد و از گناهان و بدی‌ها فرار می -
کند.

مهمترین علامتهای آشکار شده

این موارد می‌باشد:

1- ترس و تقوا از الله تعالی در

آشکار و نهان: در اصل، تقوا به این

معناست که بین خودمان و بین عذاب

الله تعالی و خشمگینی‌اش، فاصله

ایجاد کنیم و این صورت نمی‌گیرد،

مگر با درک بزرگی وی و ترس از

30

وی و عذابش و اجتناب کردن از امور
حرامش و آنچه نهی فرموده است و
همچنین عمل کردن به اوامر او و
کوشش در عبادت‌ها و نزدیک شدن -
ها به وی. الله تعالی می‌فرماید: ﴿يَا
أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ
وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ [آل
عمران: 102] (ای کسانی که ایمان
آورده‌اید! از الله به اندازه‌ی حق
تقوایش، تقوا پیشه کنید! و نمیرید مگر

ترس از الله تعالی // 31

آن که مسلمان [بمیرید].

حسن بصری گفته است:

متقیان (پرهیزگاران) کسانی هستند که

از آنچه الله [تعالی] حرام نموده است

تقوا پیشه می‌کنند و آنچه را که بر آنها

واجب فرموده است را ادا می‌کنند.

عمر بن عبد العزیز گفته است:

تقوا به روزه گرفتن در روز و نماز

شب خواندن و درآمیختن آنها نمی-

باشد؛ بلکه تقوا ترک کردن آن چیزی

است که الله [تعالی] حرام فرموده است

و ادا کردن کارهایی است که الله [تعالی] واجب فرموده است و کسی که بیشتر از آن از خیر به وی داده شود، آن همان خیری به سوی خیری دیگر می‌باشد.

طارق بن حبيب گفته است: تقوا آن است که از الله [تعالی] با نوری از طرف الله تعالی، اطاعت گردد و به ثواب بردن از وی امید وجود داشته باشد و با نوری از طرف الله [تعالی]

ترس از الله تعالی // 33

نافرمانی از الله [تعالی] ترک گردد و
آن ترک کردن از ترس الله [متعال]
صورت پذیرد.

تقوا اصل و ریشه‌ی خشیه و
ترس می‌باشد و آن توشه‌ی کسانی
است که از الله تعالی می‌ترسند و به
پاداشش امید دارند:

خل الذنوب	وصغیرها فهو
واصنع کماش	ض الشوک
لا تحقـرن	إن الجبال من

پیشینیان رضوان الله علیهم با
 تقواترین مردم نسبت به الله تعالی
 بودند و یکدیگر را به آن سفارش
 می کردند، عمر بن عبد العزیز به مردی
 نامه نوشت و گفت: تو را به تقوای از
 الله عز وجل سفارش می کنم، امری که غیر
 از آن پذیرفته نمی شود و به کسی جز
 اهل آن رحمت عطا نمی شود و ثواب
 داده نمی شود، مگر توسط آن؛ کسانی
 که به آن پند می دهند زیاد هستند و

ترس از الله تعالی // 35

کسانی که به آن عمل می‌کنند، کم
می‌باشند، الله [تعالی] ما و شما را از
پرهیزگاران [و متقیان] قرار دهد.

فيا مفاز المتقى	وربح عبد قد
سوء الحساب	وهول يوم
ويا خسار من	ومن تعدى
وشب نيران	لمطعم ومطمع

2- بی‌اعتنایی به دنیا و روی

کردن به آخرت: آنچه در دنیا است
فنا شدنی است و آن جز خواب و

خیال چیز دیگری نمی‌باشد، الله تعالی می‌فرماید: ﴿وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ﴾ (و زندگی دنیا چیزی نیست، مگر کالای فریبنده).

خشیه‌ی از الله تعالی از قوی‌ترین سبب‌هایی است که باعث دور شدن شخص از حرص به دنیا می‌باشد، زیرا ترس از الله تعالی باعث می‌شود تا در قلب هول و هراس ناشی از مجازات و عذاب واقع شود، در نتیجه‌ی آن

ترس از الله تعالی // 37

شخص به کسی تبدیل می شود که نسبت به دنیا بی اعتنا است و به آخرت روی می کند. سفیان ثوری گفته است: بی اعتنایی نسبت به دنیا آرزو را کوتاه می کند و به خوردن غذای خشن و پوشیدن لباس کهنه نمی باشد، گفته است: از دعای آنها این بود: یا الله! ما را نسبت به دنیا بی اعتنا کن و آن را برای ما وسیع گردان و آن را از ما دور نکن تا کوشش ما برای آن باشد که به سوی

آن گام برداریم.

أبو مسلم خولانی گفته است:
 زهد داشتن [و بی‌اعتنایی] نسبت به
 دنیا با حرام کردن حلال و حیف و
 میل کردن مال نمی‌باشد، بلکه زهد
 فقط آن است که آنچه در دست الله
 [تعالی] است برای تو مطمئن‌تر از آن
 چیزی باشد که در دست توست،
 همچنین حال تو، در هنگام مصیبت و
 هنگامی که مصیبتی وجود ندارد، یکی

ترس از الله تعالی // 39

باشد و مدح نمودن و نکوهش کردنت
اگر از روی حق باشند، برایت یکسان
باشد.

3- حساب و کتاب نفس:

بدان ای برادر گرامی ام! حساب
و کتاب کردن نفس از علامت‌های
ترس از الله تعالی می‌باشد، الله متعال
می‌فرماید: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا
اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِعَدَاةٍ وَاتَّقُوا
اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ [الحشر:
18] (ای کسانی که ایمان آورده‌اید! از

40

الله بترسید و تقوا پیشه کنید و شخص
بنگرد که برای فردا [ی قیامت] چه
فرستاده است و از الله تقوا پیشه کنید
که الله از آنچه انجام می‌دهید باخبر
است).

کسی که نفسش را مورد حساب
و کتاب قرار دهد، خطای خود را
درک می‌کند و کسی که خطای خود
را درک کند، خودش را وادار به توبه
و استغفار و انجام زیاد کارهای خیر

ترس از الله تعالی // 41

مجبور می گرداند و در نتیجه ی توفیق
به خیر بزرگی می یابد و از عذاب الله
سبحانه نجات می یابد. ابن مسعود رضی الله عنه
آورده است که رسول الله صلی الله علیه و آله فرمود:
«لا تزول قدما عبد يوم القيامة حتى
يسأل عن خمس: عن عمره فيما أفناه
وعن شبابه فيما أبلاه، وماله من أين
اكتسبه وفيما أنفقه، وماذا عمل فيما
علم»^(۱) (بنده ی در جای حساب و

---

(1) رواه الترمذی (2416) وحسنه

الألبانی رحمه الله فی صحیح الجامع

کتاب خود در روز قیامت خواهد بود
تا آن که از پنج چیز سوال می‌شود: از
عمرش که در چه آن را فنا نمود و از
جوانی‌اش که آن را در چه گذراند و
[از] مالش که از کجا آن را کسب نمود
و در چه آن را خرج نمود و به ازای
علمی که به وی داده شد [چه
عملی را انجام داد].

=

ترس از الله تعالی // 43

حسن بصری گفته است: مؤمنی را ملاقات نمی‌کنی، مگر آن که نفسش را مورد حساب و کتاب قرار می‌دهد: چرا می‌خواهی انجام دهی؟ چرا می‌خواهی بخوری؟ چرا می‌خواهی بنوشی؟ و گناهکار این گونه است که با پاهایش راه می‌رود، در حالی که نفسش را مورد حساب و کتاب قرار نمی‌دهد.

همچنین گفته است: بنده بر خیر خواهد بود تا زمانی که خود را

نصیحت کند و همت خودش را مورد حساب و کتاب قرار دهد.

4- گریه‌ی کردن از خشیه‌ی الله

تعالی:

برادر گرامی‌ام! اگر قلب همراه دوست داشتن الله جل و علا به ترس و خشیه‌ی از وی آمیخته شود، باعث مدارا نمودن، رقت قلب، خشوع و تواضع در آن می‌شود و از آیه‌ی رحمت یا عذابی عبور نمی‌کند، مگر

ترس از الله تعالی // 45

آن که اثر بزرگی می گیرد و دارنده‌ی
آن را نمی بینید، مگر آن که دائماً از
روی شوق و غم گریه می کند و به
آنچه نزد الله تعالی وجود دارد، رغبت
دارد و از مجازاتش می ترسد، الله
تعالی درباره‌ی مؤمنان می فرماید:
﴿وَيَخْرُونَ لِلَّذِينَ يَبْغُونَ وَيَزِيدُهُمْ
خُشُوعًا﴾ [الإسراء: 109] (بر روی
صورت می افتند [و] گریه می کنند و
خشوع آنها زیاد می شود). همچنین
می فرماید: ﴿أَفَمِنْ هَذَا الْحَدِيثِ

46

تَعْجَبُونَ * وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ﴿٦٠﴾

[النجم: 59، 60] (آیا از این سخن

تعجب نمی‌کنید * و می‌خندید و گریه

نمی‌کنید؟).

انس رضی الله عنه گفته است: «رسول الله صلی الله علیه و آله

خطبه‌ای را گفت که مثل آن را هرگز

نشنیده‌ام و فرمود: «لو تعلمون ما أعلم

لضحکتكم قليلاً، ولبكيتم كثيراً» (اگر

آنچه را که من می‌دانستم، شما [نیز]

می‌دانستید، کمتر می‌خندیدید و بیشتر

ترس از الله تعالی // 47

گریه می کردید» گفت: [در آن هنگام]
اصحاب رسول الله ﷺ چهره هایشان در
هم رفت و صدای ناشی از گریه ی
آنان در بینی هایشان آشکار شد»^(۱).

رسول الله در بین مردم بیشترین
گریه را ا روی خشیه ی از الله تعالی
دارا بود.

عبد الله بن الخیر رضی الله عنه گفته است:
«نزد رسول الله ﷺ رفتم و او نماز

---

(1) رواه البخاری 210/8 و مسلم
(2359).

می‌خواند در حالی که سینه‌اش به
مانند پارچه‌ای بود که از گریه خیس
شده بود»^(۱). محمد بن واسع یکسال
هر شب گریه می‌کرد و سستی در وی
راه نیافت.

عمر بن عبد العزیز وقتی مرگ
یاد می‌شد، به مانند پرنده می‌لرزید و
چنان گریه می‌کرد که اشکهایش بر

(1) رواه أبو داود (904) وإسناده
صحیح.

ترس از الله تعالی // 49

ریشش جاری می‌شد. شبی گریه کرد و اهل خانه در نتیجه‌ی آن به گریه افتادند، وقتی عبرت گرفتن بر آنان تجلی یافت، به فاطمه گفت: یاد کردم که قوم در پیشگاه الله تعالی حاضر می‌شوند، گروهی در بهشت و گروهی در جهنم خواهند بود، سپس فریاد برآورد و بیهوش شد^(۱).

یا رب جئتک   ما قدمته یدای

---

(1) مختصر منهاج القاصدین ص 340.

50

یا رب عدت   مستسلماً
مالی وما   رب الغنی ولا
مالی وما   ربی رب الناس

***

نتیجه‌های ترس از الله تعالی

بدان برادر مسلمانم! خشیه‌ی از
الله تعالی نجات از خشم و مجازاتش
را در پی دارد، رسول الله ﷺ فرموده
است: «لا یلج النار رجل بکی من
خشیه الله، حتی یعود اللبن فی الضرع،

ترس از الله تعالی // 51

ولا یجتمع غبار فی سبیل الله، ودخان
جهنم»^(۱) (مردی که از روز خشیه‌ی از
الله گریه کند، داخل آتش جهنم نمی-
شود، مگر آن که شیر به شیردان
برگردد و غباری که در راه [جهاد] فی
سبیل الله [بر کسی بنشیند] با آتش
جهنم یکجا جمع نمی‌شوند). در نتیجه
ترس از الله سبحانه میوه‌ی با ارزشی
دارد که همان نجات از جهنم است؛

---

(1) رواه الترمذی (1633) وقال: حدیث

الله جل و علا دو ترس را برای بنده‌ای
 یکجا جمع نمی‌کند، اگر در دنیا از وی
 بترسد، روز قیامت او را ایمن می-
 گرداند، همان گونه که دو امن را یکجا
 برای بنده‌ای جمع نمی‌کند، کسی که
 در دنیا خود را از او ایمن حس کند،
 روز قیامت او را می‌ترساند.

کسی که به دنبال راه نجات
 باشد، سوار بر مرکب ترس و خشیه
 می‌شود و در آشکار و نهان اطاعت از

ترس از الله تعالی // 53

الله سبحانه با او همراه می‌گردد و در ظاهر و باطن استقامت در وی ایجاد می‌گردد، و به نحوی زندگی می‌کند که همراه ترسش به ثواب الله سبحانه امید دارد و گمان خود را به او نیکو می‌گرداند و بر او توکل نموده و به سوی وی بازگشت کرده و توبه می‌نماید.

از ثمرات خشیهی از الله تعالی و ترس از وی این است که صاحب آن در روزی که سایه‌ی جز سایه‌ی الله تعالی وجود ندارد، در زیر آن سایه قرار می‌-

گیرد، أبوهریره رضی اللہ عنہ آورده است که رسول
الله صلی اللہ علیہ وسلم فرمود: «سبعة یظلهم الله فی ظله
یوم لا ظل إلا ظله: إمام عادل، وشاب
نشأ فی عبادة الله تعالی، ورجل قلبه
معلق فی المساجد، ورجلان تحابا فی
الله، اجتمعا علیه وتفرقا علیه، ورجل دعته
امرأة ذات منصب وجمال، فقال: إني
أخاف الله، ورجل تصدق بصدقة فأخفاها
حتى لا تعلم شماله ما تنفق يمينه، ورجل

ذکر الله خالیاً ففاضت عیناه»^(۱) (هفت گروه) هستند که الله آنان را در سایه‌اش قرار می‌دهد، در روزی که هیچ سایه‌ای جز سایه‌ی وی وجود ندارد: امام عادل، جوانی که در عبادت الله تعالی بوده است و مردی که قلب او در مساجد معلق است و دو مرد که برای الله یکدیگر را دوست دارند و برای آن جمع می‌شوند و برای آن [از یکدیگر] جدا می‌شوند و

---

(1) رواه البخاری (19/2) و مسلم (1031).

56

مردی که زنی صاحب مقام و زیبایی او را به سوی خودش [برای زنا] دعوت کند و او بگوید: من از الله می ترسم [و آن کار را انجام ندهد] و مردی که به شکلی صدقه می دهد که دست چپش از آنچه دست راستش انفاق می کند، غافل می - باشد و مردی که الله را به تنهایی یاد می کند و از چشمانش [اشک] جاری می شود).

برادر گرامی ام! این را بدان که از

ترس از الله تعالی // 57

خشیه‌ی از الله تعالی خرمی در چهره -
ات ایجاد می‌گردد و همچنین شیرینی،
ترس و شرف پدید می‌آید و کسی که
دارای آن است را نمی‌یابید، مگر آن
که با شرف و با عفت می‌باشد و
دارای لباس و خوراکی پاک است و
از حرامهای شبه‌ناک و امور حرام و
چیزهای بد، دور می‌باشد، خود را
مشغول خودش به آنچه در آخرت و
معاد او مربوط می‌باشد، می‌نماید. این
امری است که نزد الله تعالی مورد

58

مقبول می‌باشد و بین مردم دوست
داشتنی است و باعث می‌شود تا از او
به نیکویی یاد کنند و منزلت او بالا
رود، به تقوا و پرهیزگاری و منزلت
وی با زبان اشاره می‌شود و هر
انسانی به او غبطه می‌خورد.

به ابوبکر مسکی گفته شد: ما از
تو بوی مشک حس می‌کنیم و این در
حالی است که آن بو همیشگی است؟
او گفت: قسم به الله! چند سالی

ترس از الله تعالی // 59

است که از مشک استفاده نکرده‌ام، ولی دلیل آن این است که زنی مرا فریب داد تا به خانه‌اش وارد شوم و دربها را پشت سر من بست و مرا به سوی خودش خواند، در امر من مرا به تحیر انداخت و با حيله عرصه را بر من تنگ کرد. به او گفتم: من نیاز به دستشویی رفتن دارم؛ به کنیزش امر نمود تا مرا به مستراح ببرد و او این کار را انجام داد، وقتی داخل مستراح شدم از نجاسات آن بر گرفتم و بر

60

تمام بدنم مالیدم، سپس نزد وی بازگشتم، وقتی مرا دید تعجب کرد، سپس امر نمود تا مرا بیرون بیاندازند و بازگشتم و غسل نمودم، در آن شب در خوابم دیدم که گوینده‌ای به من گفت: کاری را انجام دادی که قبل از تو کسی آن را انجام نداده است، در دنیا و آخرت خوشبو خواهی بود و این گونه شدم و بوی مشک مرا

فراگرفت و تا امروز ادامه یافت^(۱).

***

فاتمه

برادر گرامی ام! بر توست که از
شهوات دنیوی و فانی دست برداری و
بر توست که نفس را از امنیت پُر کنی
و بر توست که وسوسه‌های شیطان را
از خودت دور نمایی.

---

(1) الجزء من جنس العمل 128/20

لسید بن حسین العفانی.

سأهني إلا أيام وسوف تنقضي

ويدرك غب السير من هو صاب

به سوی الله تعالی با خشیه،

زاری و گریه رو کن و خودت را از

عذابش با دوری از امور حرام و انجام

چیزهایی که به آن امر شده است،

حفظ کن! با دو بال ترس و امید، به

سوی الله تعالی سیر کن! هر اطاعتی را

که انجام می دهی باعث شود تا امیدت

به او تقویت شود و هر گناهی را که

ترس از الله تعالی // 63

مرتکب شدی، در نتیجه‌ی آن خشیه‌ی
تو زیاد گردد.

مَالِي رَأَيْتَكَ   إِلَي الْحِيَاءِ
وَجَمَعْتَ مَا لَا   وَبَنَيْتَ مَا لَا
وَسَلَكْتَ فِيمَا   نِيَا بِهِ مُتَيْقِنِ
أَظَنَنْتَ أَنْ   أَيُّـمَ لَا

اشکهای کسانی که از ترس گریه
می‌کنند را یاد کن! همان کسانی که
نزد الله تعالی بسیار با ارزش هستند و
قطره‌ی آبی نزد او دوست داشتنی‌تر از

آن قطره‌ی اشک نمی‌باشد.

أبی امامهٔ صدی بن عجلان

باهلی رضی الله عنه آورده است که پیامبر صلی الله علیه و آله

فرمود: «لیس شیء أحب إلی الله تعالی

من قطرتین، وأثرین: قطرةٔ دموع من

خشيةٔ الله، وقطرةٔ دم تهراق فی سبیل

الله، وأما الأثران: فأثر فی سبیل الله

تعالی، وأثر فی فريضةٔ من فرائض الله

ترس از الله تعالی // 65

تعالی»^(۱) (چیزی دوست داشتنی تر نزد
الله تعالی از دو قطره و دو اثر نمی باشد:
اشک ریختن از خشیهی الله و قطرهی
خونی که در راه الله می ریزد و اما دو اثر:
اثری که در راه [جهاد در راه] الله تعالی به
وجود می آید و اثری که در نتیجهی
[انجام] واجبی از واجبات الله تعالی ایجاد
می گردد).

---

(1) رواه الترمذی: (1669) وقال: